

Õiguskantsler

Kadri Simson
Eesti Keskerakonna fraktsioon
keskfr@riigikogu.ee

Teie 24.09.2015 nr

Meie 23.10.2015 nr 6-1/151114/1504638

Kriminaalmenetluse seadustiku § 141 põhiseadusele vastavus

Austatud Kadri Simson

Palusite Riigikogu Keskerakonna fraktsiooni nimel kontrollida, kas olukord, mil Riigiprokuratuuri taotluse alusel soovitakse [kriminaalmenetluse seadustikule](#) (edaspidi KrMS) tuginedes kõrvaldada kohtuniku määruse alusel ametist Tallinna linnapea ja linnavolikogu esimees, on põhiseadusega kooskõlas.

Käesoleval hetkel toimub kriminaalmenetlus (sh määruskaebemenetlus). Õiguskantsleri seaduse § 25 lõike 2 kohaselt ei tohi avaldusealuses asjas samaaegselt toimuda kohtumenetlust, süüteo menetlust ega kohtueelset kohustuslikku kaebemenetlust. Seetõttu ei ole hetkel võimalik viia läbi järelevalvemenetlust põhiõiguste järgimise osas nimetatud institutsioonide poolt.

Kontrollisin siiski KrMS § 141 kooskõla [põhiseadusega](#) (edaspidi ka PS). Olen seisukohal, et KrMS § 141 on osas, milles see võimaldab kriminaalmenetluse tagamiseks kõrvaldada ametist valla- või linnapea ja valla- või linnavolikogu liikme¹ kui kuriteos kahtlustatava või süüdistatava, põhiseadusega kooskõlas. Seega tegutsevad Teie pöördumises nimetatud riigiasutused selles küsimuses põhiseaduspärase seaduse alusel.

Kokkuvõte

Põhiseaduse järgi on kõik seaduse ees võrdsed. Kedagi ei vabasta vastutusest tema ametikoht või valijate mandaat.

Ametiisiku saab ametist kõrvaldada üksnes kohtu otsusega, mille eeldusena tuvastab kohus põhjendatud kuriteokahtluse. Sõltumatu kohtulik kontroll peab muu hulgas tagama, et linna- ja vallajuhte ei kõrvaldataks ametist poliitilistel motiividel. Kohtulahendi saab edasi kaevata, see tähendab, et seda kontrollib vajadusel kõrgema astme kohus.

Kohus teeb kindlaks ametist kõrvaldamise aluse olemasolu: annab selge põhistatud hinnangu, miks ta on seisukohal, et isik võib edasi töötades jätkuvalt toime panna kuritegusid või

¹ Edaspidi lühendatult linnapea ja linnavolikogu liige.

edasi töötamine võib kahjustada kriminaalmenetlust. Seega peab kahtlustuses esitatud kuritegu olema seotud täidetavate ametiülesannetega ja edasi töötamisest tingitud oht usutav.

Leian, et KrMS § 141, lubades ametist kõrvaldada linnapea või vallavanema ja volikogu liikme, on põhiseadusega kooskõlas. Normi rakendamine on põhiseaduspärane siis, kui ametist kõrvaldamine on tõepoolest vajalik selleks, et ära hoida tunnistajate mõjutamist, tõendite rikkumist või muul viisil kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise takistamist või kui on alust arvata, et kahtlustatav jätkab kuritegude toimepanemist.

1. Vaidlusalused kriminaalmenetluse seadustiku sätted

„§ 141. Kahtlustatava ja süüdistatava ametist kõrvaldamine

(1) Kahtlustatav või süüdistatav kõrvaldatakse ametist prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel, kui:

- 1) ta edasi töötades võib jätkuvalt toime panna kuritegusid;
- 2) edasi töötamine võib kahjustada kriminaalmenetlust.

(2) Kahtlustatava või süüdistatava ametist kõrvaldamise määruse koopia antakse kahtlustatavale või süüdistatavale ja saadetakse tema töökoha juhile.

(3) Kui ametist kõrvaldamise alus langeb ära enne süüdistusakti kohtusse saatmist käesoleva seadustiku § 226 lõikes 3 sätestatud korras, tühistab eeluurimiskohtunik või prokuratuur ametist kõrvaldamise määrusega.“

2. Põhiõiguste riived

KrMS § 141 alusel ametist kõrvaldamine riivab esmajoones ametist kõrvaldatava isiku PS § 29 lg 1 esimeses lauses tagatud põhiõigust valida vabalt tegevusala, elukutset ja töökohta. Nimetatud normi kaitsealas on ka töökohta valik avalikus teenistuses.²

Kriminaalmenetluses ametist kõrvaldamise järel ei saa isik töötamist jätkata ega mõistetavalt ka tasu. Sellega riivatakse PS §-s 32 sätestatud omandipõhiõigust.

Kuigi PS § 29 kohaselt on Eesti kodanikul õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta, võib seadusega sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. Samuti võib seadus näha ette kitsendusi PS §-ga 32 tagatud omandipõhiõigusele.

Volikogu liikme ametist kõrvaldamisega kaasneb valimispõhiõiguse riive (PS § 156), kuna ametist kõrvaldamise järel ei ole isikul võimalik ellu viia valimistel saadud mandaati. Valimispõhiõigus on piiratud, kui selleks on põhiseaduslikku järku väärtus, mida piiranguga kaitstakse, ning kui piirang on vajalik demokraatlikus ühiskonnas.³

Erinevalt linnavolikogu liikmest ei vali linnapead rahvas otse. Ükski kehtiv kohaliku omavalitsuse tegevust reguleeriv õigusakt ei keela valida linnapeaks inimest, kes ei ole volikogu liige.

Kui linnapea valitakse volikogu liikmete hulgast, peatatakse tema volikogu liikme volitused [kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse](#) (KOKS) § 19 lg 2 punkti 1 kohaselt linnapeaks

² RKHKm 3.10.2007, [3-3-1-41-07](#).

³ Nt RKÜKo 19.04.2005, [3-4-1-1-05](#), p 24.

valimisel ning tema asemel asub rahva mandaati ellu viima volikogu asendusliige. Seega linnapea ametist kõrvaldamisel ei saa rääkida valimis põhiõiguse otsesest riivist.

Teoreetiliselt võib tõusetuda küsimus demokraatia põhimõtte ning kohaliku omavalitsuse autonoomia riivist.

Võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõtte kohaselt on võimuharud seatud üksteist kontrollima ja piirama. Muuhulgas peab õigusriigis olema võimalik menetleda kohaliku omavalitsuse ja riigiametitesse valitud või nimetatud isikute õigusrikkumisi.

Menetlus peab aga olema korraldatud nii, et täidesaatval riigivõimul pole ka hüpoteetiliselt võimalik mitteõigusriiklikel motiividel piirata teiste võimuharude ning kohaliku omavalitsuse tegevust.

3. Riivete põhiseaduspärasus

PS § 11 kohaselt tohib isikute õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

KrMS § 141 vastavuses pädevus-, menetlus- ja vorminõuetele ning seadusereservatsiooni põhimõtetele kahtlusi ei esine.

Õigusselguse aspektist on võimalik arutleda selle üle, kas ja kuidas on seadusandja pidanud silmas isikute all, keda saab KrMS § 141 alusel ametist kõrvaldada, ka linnapead ja linnavolikogu liiget. Küsimuse ajendiks on nii [avaliku teenistuse seaduse](#) piiratud kohaldumine neile kui ka asjaolu, et KrMS § 141 lg 2 räägib vastava kohtumääruse koopia edastamisest „töökoha juhile“.

KrMS § 141 sõnastus ei välista selle laienemist kõnealustele ametiisikutele. Ka KOKS § 55 lg 4 p 9¹ näeb üheselt ette, et linnasekretär registreerib KrMS §-s 141 sätestatud juhul eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel linnapea teenistussuhte peatumise määruse selle saamisele järgnevalt tööpäevast. Riigikohus on korduvalt rõhutanud, et poliitiliste ametnike puhul peab seaduse tõlgendamisel arvestama nende eripäradega⁴ ning õiguste riive intensiivsusega⁵.

Kas ja kuidas KrMS § 141 võimaldab arvestada selliste ametiisikute erinevaid funktsioone ja ametikoha võimalikke eripärasid, on sisulise ehk materiaalse õiguspärasuse küsimus.

Riive legitiimse eesmärgi tuvastamisel ja riive proportsionaalsuse kontrollimisel on kandev tähendus KrMS § 141 lõike 1 punktides 1 ja 2 sätestatud alternatiividel. Kriminaalmenetluses ametist kõrvaldamine on võimalik üksnes siis, kui kahtlustatav või süüdistatav võib edasi töötades jätkuvalt toime panna kuritegusid või edasitöötamine võib kahjustada kriminaalmenetlust.

Kahtlustatava või süüdistatava ametist kõrvaldamine on seega kriminaalmenetluslik sunnivahend, mille üldine eesmärk on kindlustada kriminaalmenetluse läbiviimine,

⁴ Nt RKHKo 6.11.2003, [3-3-1-72-03](#).

⁵ Nt RKPJKo 27.11.2014, [3-4-1-53-14](#).

konkreetselt aga välistada kahtlustatava või süüdistatava poolt kriminaalmenetluse, ennekõike kohtueelse uurimise ajal kuritegude toimepanemise jätkamise ja/või tõendusteabe kahjustamise võimalikkus. Kirjeldatu on taandatud vajadusele kaitsta avalikku korda ja võimaldada kuritegude tõkestamine, mis tulenevad põhiseaduse preambulas nimetatud riigi sisemise rahu tagamise kohustusest⁶. Tegu on legitiimsete eesmärkidega põhiõiguste (PS §-d 29, 32 ja 156) piiramisel.

Euroopa Inimõiguste Kohus on analüüsinud võimalust kõrvaldada kahtlustatav kriminaalmenetluse ajaks avalikust teenistusest [Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni](#) artiklis 8⁷ käsitatud põhiõiguse riive kontekstis.

Kohtuasjas [D.M.T. ja D.K.I. vs Bulgaaria](#) (2012) leidis Euroopa Inimõiguste Kohus, et korruptsioonis kahtlustatu avalikust teenistusest kõrvaldamine teenis legitiimselt avaliku korra tagamise ja kuritegevuse tõkestamise eesmärki. Kõnealusel juhtumil tuvastas kohus siiski rikkumise, kuna kõrvaldamise ulatust (välistatud olid kõik positsioonid avalikus teenistuses) ja kestvust (üle 6 aasta) silmas pidades ei olnud kohus veendunud riive vajalikkuses ega proportsionaalsuses.

Seadusandja valitud meede on sobiv abinõu taotletavate eesmärkide saavutamiseks. Kahtlustatava või süüdistatava ametist kõrvaldamise kaudu on võimalik paremini tagada seda, et isik ei paneks edasi töötades jätkuvalt toime kuritegusid ega kahjustaks kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamist.

Abinõu on ka vajalik, kuna riive eesmärkide saavutamiseks puudub teine sobiv ja vähemalt sama mõjus, kuid põhiõigusi vähem riivav abinõu. Kriminaalmenetluse tagamise eesmärkide poolest saab ametist kõrvaldamise kõrval vähemalt sama mõjusaks abinõuks pidada kahtlustatava või süüdistatava suhtes tõkendina vahistamise kohaldamist. Samas on vahistamise näol tegemist kahtlemata ühe isiku põhiõigusi enim riivava meetmega.⁸

Nende kahe meetme omavahelisele vahekorrale ning kohustusele valida menetluslikest sunnivahendeist vähem riivavam on tähelepanu juhtinud ka Euroopa Inimõiguste Kohus. Kohtuasjas [Makarov vs Venemaa](#) (2009) oli kaebajaks endine linnapea, kes oli kohtu määrusega kõrvaldatud kriminaalmenetluse ajaks ametist ning vahistatud. Kohus tuvastas rikkumise seoses kaebaja vahistamisega ning märkis, et ei oldud kaalutud kõiki vähem riivavaid meetmeid. Erinevalt vastustajast riigist pidas kohus kaebaja eemaldamist ametikohalt, kus ta väidetavalt inkrimineeritud kuriteod toime pani, piisavaks abinõuks, et kõrvaldada uute kuritegude oht.

Eeltoodut silmas pidades ei ole võimalik osutada ühelegi konkreetsele abinõule, mis oleks eesmärgi saavutamisel selgelt sama efektiivne, kuid isikute õigusi vähem riivav kui ametist kõrvaldamine.

Kaaludes KrMS §-s 141 sätestatud ametist kõrvaldamise kui meetme eesmärki linnapea ja linnavolikogu liikme puhul (avaliku korra kaitse, kuritegude tõkestamine, sisemise rahu tagamine) ning sellega kaasnevat võimalikku PS §-dest 29, 32 ja 156 tulenevate põhiõiguste riivet, on riive mõõdukas. St taotletav eesmärk kaalub üles sellega kaasneva põhiõiguste riive

⁶ Nt RKPJKo 26.05.2015, [3-4-1-59-14](#), p 34; RKÜKo 7.12.2009, [3-3-1-5-09](#), p 31.

⁷ Art 8 sätestab: „Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning korrespondentsi saladust. Võimud ei sekku selle õiguse kasutamisse muidu, kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.“

⁸ RKHKo 09.06.2006, [3-3-1-20-06](#), p 15.

kõigil KrMS § 141 kohaldamisalasse jäävatel juhtudel, sh võttes arvesse kõrvaldatava isiku ametikoha spetsiifikat.

Esiteks, põhiseadus lähtub eeldusest, et kõik on seaduse ees võrdsed. Ükski ametiisik ei ole karistamatu ega saa pääseda vastutusest pelgalt seetõttu, et ta on valitud ja/või teenistuses teatud ametikohal.

Teiseks, ametist kõrvaldamise saab otsustada üksnes kohtunik, s.o sõltumatu ja erapooletu põhiseaduses sätestatud garantiidega ametiisik.

Kuni 30.06.2004 kehtinud kriminaalmenetluse koodeksi § 129 kohaselt kõrvaldati süüdistatav ametist uurija motiveeritud määruse alusel, mille sanktsioneeris prokurör. Kehtiva õiguse kohaselt peab prokuratuur kui täitevvõimu esindaja esmalt põhjalikult ise kaaluma ametist kõrvaldamise taotluse esitamise vajalikkust ning seejärel põhjendama eeluurimiskohtunikule loogiliselt ja selgelt, milles seisneb KrMS § 141 lõikes 1 kirjeldatud oht. Seega toimub asjaolude hindamine kahel tasandil – prokuratuuri ja kohtu poolt –, mis annab tugeva normatiivse garantii hindamisprotsessi põhjalikkusele. Lõpliku otsuse langetab kohtuvõimu esindaja, mis kaitseb omakorda isikut täitevvõimu võimalike kuritarvituste eest.

Kolmandaks, KrMS § 141 kohaldamise esimeseks eelduseks on põhjendatud kahtluse olemasolu selles, et isik, keda soovitakse ametist kõrvaldada, on toime pannud kuriteo tunnustega teo. Seejuures tuleb kohtul esitada määruses selged põhjendused, millistel asjaoludel ja tõenditel kohtu veendumus põhjendatud kahtluse jaatamiseks põhineb. See põhimõte on reeglina kohaldatav kriminaalmenetluses kõigi tõkendite ja ka muude kriminaalmenetlust tagavate vahendite puhul, millega riivatakse oluliselt isiku põhiõigusi.⁹

Kohtu õigus ja kohustus esimese sammuna analüüsida ja põhistada põhjendatud kahtluse olemasolu (sh linnapea ja linnavolikogu liikme puhul) peaks vältima poliitiliselt motiveeritud valikulist õigusemõistmist, s.o olukorda, kus on oht politsei ja prokuratuuri kui koalitsioonivalitsusele alluva täidesaatva võimu kuritarvituseks neile ebasoovitava isiku kõrvaldamise näol.

Neljandaks, KrMS § 141 lg 1 näeb isiku ametist kõrvaldamise kohaldamise eeldusena ette kaks alust, millest konkreetsel juhul peab esinema vähemasti üks: 1) oht, et isik võib edasi töötades jätkuvalt toime panna kuritegusid; 2) kahtlus, et isiku edasitöötamine võib kahjustada kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamist.

Esimesel juhul on tegemist prognoosiga, mis sarnaneb olemuselt vahistamise üle otsustamisel tehtava ennustusega selle kohta, kas teadaolevad asjaolud annavad aluse arvata, et vaatamata kriminaalmenetluse alustamisele võib isik ka edaspidi toime panna kuritegusid. Teisel juhul peetakse silmas eelkõige vajadust hoida ära kahtlustatava poolt tõendusteabe hävitamist (ja kunstlikku loomist) või tunnistajate mõjutamist.

Mõlema aluse korral peaks kohus ametist kõrvaldamise määruses põhistama oma prognoosotsust, s.o millistel asjaoludel rajaneb kahtlus, et ametist kõrvaldamise alused esinevad. See kahtlus võib omakorda tugineda kahtlustuses kirjeldatud kuritegude olemusele ja

⁹ Vt analoogselt põhjendatud kahtluse nõude sisustamise kohta nt vahistamise kohaldamisel RKKKm 10.01.2013, [3-1-1-127-12](#), p 7 jj ning vara arestimisel RKKKm 20.02.2012, [3-1-1-1-12](#), p 9.

kahtlustatava varasemale käitumisele, kuna ohuproгноos peabki tuginema iga kahtlustatava või süüdistatavaga seotud riskidele antavale individuaalsele hinnangule¹⁰.

Mõlemad alused eeldavad ka seda, et reeglina peab kahtlustus või süüdistus olema seotud isiku ametialase tegevusega. Seega peaks kohus võtma linnapea ja linnavolikogu liikme ametist kõrvaldamisel arvesse just nende ametikohtade eripära. Hinnates, kas esineb vähemalt üks KrMS § 141 lõikes 1 nimetatud ohtudest, ei saa kohus seda teha abstraktselt, vaid üksnes puutumuses konkreetse ametikohaga.

Nõnda ei peaks kohus mitte lahendama küsimust sellest, kas prokuratuuri taotluses nimetatud isik võib teoreetiliselt asuda kriminaalmenetlust kahjustama, vaid kas on usutav ja põhjendatud, et ta hakkab tegema seda oma senist ametipositsiooni (kuri)tarvitades. Seega selleks, et veenduda ametist kõrvaldamise võimalikkuses, on kohus seotud väga konkreetse põhjendamiskohustusega, mis peab mõistlikule inimesele arusaadavalt seostama omavahel kahtlustatava ametikohta ja sellest tingitud ohtu.

Linnapea tööülesanded seisnevad lisaks poliitilise linnavalitsuse juhtimisele ka haldusaktide andmises kas ainuisikuliselt või linnavalitsuse kui kollegiaalorgani juhina. Nii näiteks kehtestab linnavalitsus detailplaneeringu ([planeerimisseaduse](#) § 139 lg 1), korraldab kohaliku omavalitsuse poolt eraõiguslikes juriidilistes isikutes osalemist (KOKS § 35), otsustab eelarve reservfondist sihtotstarbeliste eraldiste tegemise ning korraldab eelarve täitmist ja raamatupidamist ([kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse](#) § 5 lg 7, § 28). Linnapea määrab ainuisikuliselt haldusaktiga ametisse ametnikke (nt siseaudiitori KOKS § 50 lg 1 p 6¹ ja linnasekretäri KOKS § 55 lg 1 alusel). Kirjeldatud pädevustega kaasneb juba olemuslikult suurem korruptsiooniõht,¹¹ mistõttu võib ametialases kuriteos kahtlustatava või süüdistatava linnapea ametist kõrvaldamine KrMS § 141 lõikes 1 sätestatud aluste olemasolul olla põhjendatud. Ka KOKS § 49 lõikes 1 ja § 50 lõikes 1 (iseäranis selle punktides 3 ja 6-7) sätestatud pädevused võivad suurendada riski, et kahtlustatav või süüdistatav linnapea hakkab mõjutamiseks kasutama alluvussuhteid.

Linnavolikogu liikme, sh esimehe ametikoht on olemuslikult mõneti teine. Nii on volikogu peamine eesmärk üldaktide andmise läbi kohaliku elu juhtimine. Volikogu liige on üks paljudest hääletamisel ja otsustamisel osalejatest.

Siiski on ka volikogu esimehe pädevuses nt volikogu töö suunamine ja juhtimine, sh eelnõude komisjonide vahel jagamine, volikogu istungi päevakorra kujundamine jms. Lisaks, arvestades, et volikogu võtab vastu üldkorraldusi (nt üldplaneering ja teatud detailplaneeringute kehtestamine KOKS § 22 lg 1 p 31-33 alusel) ning muid üksikakte (nt eraõiguslike juriidiliste isikute asutamine ja neis osamine KOKS § 22 lg 1 p 24 ja 25 alusel), siis on korruptsiooniõht volikogu liikmete puhul osaliselt võrreldav linnavalitsuse (haldus)tegevusega.¹² Sõltuvalt kohaliku omavalitsuse suuruselt võivad ametikohaga kaasnevad ülesanded ja nendega seostuvad ohud olla erinevad.

Jättes kõrvale n-õ korruptiivsete kuritegude ohu, mis ametikohtade lõikes varieerub, ei saa välistada ka ohtu, et teenistuses jätkamine kriminaalmenetluse ajal võib sõltuvalt kuriteokahtlusest anda võimaluse hävitada töökohal olevaid dokumentaalseid tõendeid või

¹⁰ Vt ka RKKKm 12.11.2014, [3-1-1-69-14](#), p 10.1 tõkendi kohaldamisest.

¹¹ Linnapeale laieneb siiski kohustus end taandada huvide konflikti korral (vt nt KOKS § 49 lõiked 12 ja 13, [haldusmenetluse seaduse](#) § 10).

¹² KOKS § 17 lg 5 sätestab, et volikogu liige ei tohi osa võtta volikogu sellise üksikakti arutamisest ja otsustamisest, mille suhtes talle laieneb toimingupiirang korruptsioonivastases seaduses sätestatu kohaselt.

pääseda juurde kriminaalmenetluses olulisele elektroonilisele teabele, et seda moonutada. Samuti ei ole välistatud, et eelnimetatud ametikohtadel töötavad isikud võivad toime panna ametialaste andmete n-ö lekitamisega seotud kuritegusid (olgu siis riigisaladuse või karistusseadustikus nimetatud muu piiratud teabe ebaseadusliku edastamisega seotud teod).

Kokkuvõttes ei ole välistatud, et linnapea või linnavolikogu esimehe puhul võib esineda KrMS § 141 lg 1 p 1 või 2 nimetatud oht. Seda, kas need esinevad konkreetsel juhul, on seadusest tulenevalt pädev kontrollima kohus.

Viiendaks, Riigikogu on ametist kõrvaldamisega kaasnevaid põhiõiguste riiveid tasakaalustanud mitmete menetluslike garantiidega. Kõigepealt on ametist kõrvaldamine vaidlustatav KrMS 15. peatükis sätestatud määruskaebemenetluses.

Tagamaks ametist kõrvaldamisel ja eelkõige selle ajalisel kestusel proportsionaalsuse põhimõtte järgimist, on eeluurimiskohtunik või prokuratuur KrMS § 141 lg 3 kohaselt kohustatud ametist kõrvaldamise selle aluste ära langemisel tühistama. KrMS § 141² näeb lisaks ette ametist kõrvaldamise põhjendatuse kontrolli eeluurimiskohtuniku või kohtu poolt iga 4 kuu tagant.

Sarnaselt vahistamisele õigustab ka ametist kõrvaldamist igal konkreetsel juhul üksnes see, kui selleks eksisteerib avalikust huvist tulenev vajadus, mis kaalub üles nõude austada isiku põhiõigusi¹³ ja teised balansseeritavad hüved. Ka selle menetlusliku meetme aluste ehk ohtude kaal väheneb aja jooksul. Põhiõigusi riivav toiming peab jääma mõistliku aja piiresse, sõltumata KrMS § 141 lõikes 1 kirjeldatud ohtude olemasolust.

Ametist kõrvaldamise põhjendatuse kontroll tagab, et neid piire ei ületataks. Ei ole välistatud, et kui riik ei teosta järgnevalt kriminaalmenetlust piisavalt aktiivselt, siis tuleks mõistliku aja möödudes ametist kõrvaldamine lõpetada, isegi kui KrMS § 141 lõikes 1 nimetatud alused jätkuvalt esinevad.

Kuuendaks on seadusandja näinud ette lahenduse ka nendeks olukordadeks, kus riigi vajadus piirata üldistes huvides üksikisiku õigusi toob kaasa sellise kahju, et oleks põhjendamatu jätta see tervikuna üksikisiku kanda. Alati ei ole võimalik leida üldiste huvide ja üksikisiku põhiõiguste kaitse vahel mõistlikku tasakaalu. Omandipõhiõiguse erakordse piirangu puhul, mis võib erandjuhtumil kaasneda ka ametikohalt kõrvaldamisega, pole tasakaal üldiste ja üksikisiku huvide vahel ilma hüvitist maksmata võimalik¹⁴.

Tulenevalt PS §-st 32 on riik loonud õigusinstituudi, mille normidega reguleeritakse omandiõigust erakordselt piirava õiguspärase akti või toiminguga tekitatud varalise kahju hüvitamine õiglasel ulatusel. [Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise seadus](#) näebki ette võimaluse hüvitisele seoses ametist kõrvaldamisel tekkinud kahjuga nii menetleja süülise käitumise korral (§ 7) kui ka teatud juhtudel siis, kui menetleja on käitunud õiguspäraselt, kuid menetlus on lõppenud süüdimõistva lahendita (§ 5 lg 1 p 4). Sellisel juhul on isik kahju kandnud kriminaalasjas tõe väljaselgitamise huvides, seega avalikes huvides. Kõnealust hüvitamissüsteemi tuleb käsitada täiendava riigipoolse tagatisena ametist kõrvaldamise regulatsiooni põhiseaduspärase toime tagamiseks.

¹³ Vt RKKKm 22.02.2011, [3-1-1-110-10](#).

¹⁴ Vt RKÜKo 30.08.2011, [3-3-1-15-10](#), p 49 ja 50.

Eeltoodust tulenevalt olen seisukohal, et KrMS § 141 on põhiseaduspärane osas, milles võimaldab kriminaalmenetluse tagamiseks kõrvaldada ametist linnapea või linnavolikogu liikme kui kuriteos kahtlustatava või süüdistatava.

Risk, et seadust kohaldav kohus võib puudulikult asjaolusid hinnates toimida (põhi)seadusvastaselt, ei muuda seaduspärast tõlgendust ja tegevust võimaldavat normi põhiseadusvastaseks¹⁵.

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

¹⁵ Analoogselt nt RKPJKo 20.06.2014, [3-4-1-9-14](#), p 40.